

ПРИСЛІВНИКОВА ФРАЗЕМІКА В ЗАКАРПАТСЬКИХ ГОВІРКАХ

Анотація. У статті зроблено спробу представити прислівникову фраземіку закарпатських говірок (окремих населених пунктів) як матеріал для укладання діалектних фразеологічних словників та лінгвістичних атласів діалектної фраземіки.

Ключові слова: закарпатські говірки, діалектна фраземіка, прислівникова фраземіка.

Народна фраземіка закарпатських говірок здавна привертає увагу науковців, збирачів і дослідників живого народного слова. Закарпатські говірки, у яких побутують найрізноманітніші шари народної фразеології, становлять значний інтерес для дослідників діалектної фраземіки. У своїй статті “Спостереження над фразеологізмами в говорах Закарпаття” В. Лавер покликається на опубліковану в “Літературній неділі” (1941) працю “Причинки до словаря народного языка” П. Міговка-Сніжника, що в дорадянський час чи не єдиний виявив інтерес до наукового вивчення фраземіки *карпатського діалекту* [Лавер СФЗ, с. 129]. Уточнимо, що у “Причинках” (вони надруковані двома фрагментами: ч. 1 – с. 55–56; ч. 2 – с. 62–63) автор наводить серед іншого діалектного матеріалу, зібраного на прохання Я. Біленького (Стрипського) у селах Колодне (Колодно) і Горбки, зокрема 16 “фраз”: *Въ одно бердо тканѣ!* (Горбки). Молотивъ, як *цѣпѣ* (Колодно). Маѣ языкъ якъ *жалѣ* (Горбки). Одна нога *туй*, а друга *там* / або: Берѣ нѣги подѣ себѣ! (Горбки). Не нѣкай кудѣ бѣлѣ ворѣны лѣтають! (Горбки). Ъсти прѣсѣть! (на рѣндавий топанѣкъ (черевикѣ) (Колодно). Нѣ шѣе, нѣ порѣ! (Горбки). Такъ рѣбитѣ, якъ въ *потвурѣ*! (Колодно). Лишѣ *днѣну* блѣвѣть! (Горбки). И *самѣ* собѣ непрѣятель (Колодно). Лишѣ *гѣлову* сѣшитѣ собѣ (Горбки). Дѣбрый бы за *смѣртьовѣ*! Вже й *Богѣ* забывѣ за нѣбо! (Горбки). Пушѣвъ на лѣкѣ, тай не е го й на *навѣкѣ*! Пушѣвъ на дынѣ, тай не е го й на *нынѣ*! (Колодно) [7]. В іншій праці В. І. Лавер згадує освітянина П. Світлика, який у 30-х роках минулого століття, надіславши в газету “Подкарпатська Русь” (1932, №№ 34–38) близько сотні усталених виразів, зробив такий допис: “Збирав приповідки з старших, нічого не вийшло, тоді збирав в учнів 15–16 річних...” [Лавер ДФ, с. 112].

Результати багаторічних досліджень говіркової фраземіки Карпатського регіону викладені у близько 30 публікаціях і дисертаційному дослідженні В. І. Лавера [Лавер АДД], у якому проаналізовано понад 10000 фразеологічних одиниць, зібраних у 55 населених пунктах. Обстоюючи лінгвогеографічний аспект у дослідженні фразеології, учений уклав методичний порадник із програмою,

у якій враховано 2435 типових для українських говорів карпатського ареалу фразеологізмів. Народну фраземіку і паремії збирав М. А. Грицак, про що позитивно відгукнувся свого часу С. П. Бевзенко, відзначивши його великий рукописний “Словник українських говорів Закарпатської області” як такий, у якому помітне місце відводиться й діалектній фразеології [1, с. 16]. Чимало діалектних фразем наводиться в коментарях до карт “Лінгвістичного атласу українських народних говорів Закарпатської області” Й. О. Дзендзелівського. Для дослідників фразем та інших ідіоматичних зворотів у закарпатських говірках значний інтерес становлять інші праці М. А. Грицака, Й. О. Дзендзелівського, а також С. П. Бевзенка, В. В. Німчука, В. І. Добоша, П. М. Лизанця, О. Ф. Мигoliniця.

Із-поміж публікацій, що фіксують сучасний стан фразеологічної системи, особливо цінними вважаються українські діалектні словники фразеологізмів [6, с. 244]. На матеріалі південно-західного наріччя такі словники підготували Г. Л. Аркушин, Н. Д. Вархол та А. О. Івченко, Н. Г. Кірілкова, Г. Ф. Ступінська, Я. В. Битківська. На матеріалі ж закарпатських говірок лексикографічної праці такого типу поки немає. Тим часом цінний фраземний матеріал зафіксовано у словниках діалектної лексики. Так, понад 200 фразем містить реєстр “Словника закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району” І. В. Сабадоша.

Попри помітні результати у справі виявлення й наукового студіювання діалектної фраземіки у закарпатському говорі чимало явищ залишаються незібраними, невпорядкованими й неопублікованими. Підкреслюючи важливість лексикографічних праць у фіксації багатого фонду стійких сполучень слів в українській мові, широку амплітуду варіювань фразем в ареальній проекції та багатоплановість фразеологічної одиниці, дослідники усе ж зауважують, що словник фіксує певне значення фраземи у конкретній говірці й не передає більшості її семантичних, структурних і стилістичних можливостей (ситуативних, контекстуальних тощо), що можуть виявлятися у говірковому тексті [6, с. 244].

Сучасні мовознавчі студії фразем-регіоналізмів відзначаються різноманітністю підходів і методів їх опрацювання: семантико-тематичного, структурно-семантичного, історико-генетичного, порівня-

льно-історичного, лексико-граматичного, стилістичного. Незважаючи на труднощі, пов'язані зі збиранням, опрацюванням та апробацією методів дослідження, системний збір фразеологічного матеріалу і його диференціація в говірках окремих населених пунктів залишається єдиним надійним шляхом забезпечення якомога повнішої і достовірної фактологічної бази фраземних регіональних словників і атласів [2; 3; 5].

Особливу увагу привертає прислівникова (адвербіальна) діалектна фраземіка, надзвичайно строката за своєю структурно-граматичною організацією. Єдиних, загальноновизнаних позицій щодо обсягу і меж адвербіальної фраземіки у мовознавстві немає. Репертуар адвербіальних фразем у працях В. І. Лавера не дає підстав стверджувати про вичерпне представлення обсягу цієї групи фразем, що побутують у закарпатських говірках.

Основу нашого дослідження склали записи діалектного фраземного матеріалу, здійснені у ряді сіл Іршавського, Мукачівського та Хустського районів. Одиниці, що фіксуються у мовознавчих працях, супроводжуємо паспортизацією й коментарями. У межах фразеосемантичних полів “Темпоральна характеристика”, “Просторова характеристика”, “Інтенсивність і наслідок дії”, “Повнота дії, стану”, “Якість дії, стану”, “Поведінка і стан людини”, “Спосіб дії” виділяємо фразеосемантичні групи.

Темпоральні фраземи. У межах темпоральних фразеологічних одиниць, за висновками дослідників, найпродуктивнішими в українських народних говорах є фразеологізми семантичних рядів ‘ніколи’ і ‘дуже давно’, найбільш численні у фразеосемантичній групі “Час” і різноманітні в ономазіологічному відношенні [4, с. 115].

Фразеосемантична група ‘давно’

Не за нашої **й**т’амкы (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [не за нашої **й**т’амкы л’уди ходили в постолах / айбо намного были май здор’ів’і / йак мы т’ипир’]. **За чис’кых мад’ар** (Зар., Дунк.). **За чис’кых мад’ар’ю** (В. Рак., М. Рак.). **При чис’кых мад’арах** (Дунк., В. Рак., М. Рак.). **За (при) Мар’і-йі Те”ре”зіій** (Дунк., Чинад.). [коли ўто было / шчи ачий **за Мар’і-йі Те”ре”зіій**]. Пор.: **за Мар’і Терезії** (структурно-семантична модель “за + давнього (історичного) володаря” [4, с. 119]. Пор.: **за Мар’і Терезії** – здавна, давно [Лавер МП₁, с. 29].

Фразеосемантична група ‘ніколи’

Йак в’л’бс’а на до’лони у’росте (В. Рак., М. Рак., Зар.). [тогда дочекайте”с’а од мене прош’чен’а **йак в’л’бс’а на до’лони у’росте**]. **Йак ми’ртв’ий устане** (В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). **Йак ми’ртв’ий устане с’ того св’іта** (Дунк.). [тамте мое слово // тогда буде ми”жи сими двома л’убоў / **йак ми’ртв’ий устане**]. **Коли на гор’і свисне рак** (Чинад.).

Значна кількість варіантів у цій групі фразем із компонентом в основі *вода* зумовлена лексичною варіантністю дієслівних форм *потиче*, *їберне*,

п’уде і топоапелятивів *г’ор’і потоком*, *г’ор’і берегом*, *г’ор’і г’ор’ю*, *г’ор’і звором*: **Йак г’ор’і вода потиче** (Зар.). [тоўды с’а ўта ко”сиц’а п’рийме **йак г’ор’і вода потиче**]. **Йак г’ор’і потоком вода потиче** (Заб., Зар.). **Йак с’а г’ор’і вода їберне** (В. Рак., М. Рак., Зар., Дунк., Бер.). **Йак г’ор’і г’ор’ю вода потиче** (Дунк.). **Коли вода г’ор’і берегом п’уде**. **Коли ўгору вода потече** (Чинад.). **Йак вода г’ор’і звором потиче** (Гор.). [ни”никай ты / мойа до”н’ко / за о”тым х’лопчиком / бо ўўн те”бе то”ды в’оз’ме / **йак с’а г’ор’і вода їберне**]. В основі внутрішньої форми деяких фразем – гідроніми: **Коли Латориц’а г’ор’і берегом п’уде**. **Коли Латориц’а ўгору потече**. **Коли са Латориц’а їберне у д’ругий б’ік** (Чинад.).

У нашому матеріалі фіксуються фраземи, побудовані за моделлю “на + день святого (церковне свято)”, яка, за А. Івченком, має кілька типів образної мотивації: ФО, у яких використовуються імена справжніх християнських святих, і ФО, у яких використовуються імена фіктивних святих [4, с. 115]. Зазначимо, що в джерелах, указаних автором, матеріалів закарпатських говірок немає.

На с’ат’і Петра (Білки, Дунк.). Пор.: **на с’ат’і Петра**, шутл. – ‘нікогда’ [Лавер АДД, с. 28]. **На с’ат’і Петра нигда** (Чинад.). **На с’ат’і Петра воро’та** (Бер., Гор.). **На жи’д’у’с’к’і Петра** (В. Рак., М. Рак., Заб., Білки, Дунк.). [майже **на жи’д’у’с’к’і Петра** ми вернеш доўх]. **На зим’і Петра** (Бер.). **На с’ат’оіе нигда** (Зар.). **На с’ат’ий нигда** (Добор., Дунк.). **На Ми”колы тай ни”коли** (Бер., Гор.). [Вун усе нао”б’іц’ат / а з’робит **на Ми”коли тай ни”коли**]. **На к’ўн’с’кый ве”лигдин’** (Білки). Пор.: **на кінс’кий великден’**; **на рахманс’кий великден’** – ніколи [Лавер МП₂, с. 17]. **Н’ігда шуга** (Зар., Іза, Гор.). **Нигда шуга / шуга нигда** (Дунк.). Пор.: **Шуга вілаг** ‘ніколи’ [Лавер ДФ, с. 117; Лавер МП₁, с. 33]. **Нигда шуга**. **Шуга вілаг** – ніколи [Лавер МП₂, с. 17].

На сафатов’ю до’лін’і – ‘хтозна-коли’ (В. Рак., М. Рак.). [і’ване коли ўже о’д’аш ми гр’ош’і / так даўно позычыў им ти / ис с’ак’ими по’р’атками **на сафатов’ю до’лін’і**].

Фразеосемантична група ‘з часом, на майбутнє, на колись’

На стар’і дны (В. Рак., М. Рак.). **На стар’і дны** (Зар.). **На стар’і ны** (Дунк.). **На стар’і ны** (Чинад.). **На старус’т’** (Гор.). Пор.: **На стар’і дні** – ‘коли людина постаріється’ [Лавер МП₁, с. 30].

На чорный дин’ – ‘час, пов’язаний із певними труднощами у житті (старість, хвороба, нестача коштів і т.п.)’. (В. Рак., М. Рак., Зар., Гор., Чинад.). [т’ашко м р’обила ці’лоіе жит’а а до’жила так што нич им не” одок’лала **на чорный дин’**]. Пор.: **Залишити на чорний ден’**. **Залишити на чорну годину** – залишити на гірший день [Лавер МП₂, с. 15].

Фразеосемантична група ‘довго’

Д’ок’ут’ г’ур та ка’м’ін’а (В. Рак., М. Рак., Заб.). **До к’ін’ц’а с’в’іту** (Чинад.). **До кун’ц’а с’в’іта**

(Гор.). [хот' и много ми наробили б'іды дайакі л'уди / та йа ни^е держу на них зло / най жи^евут' док'ут' г'ір та кам'ін'а]. До страшного суда (М. Рак.). До при^ешеств'їя (Зар.). [розобравис' б'ілити та ачий до при^ешеств'їя с'акый буде пор'адок].

‘дуже скоро звечора’ – ис кур'ми [л'ігати] (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [ни ўта ўже |сила / што |была ў |м'ол'дости // ти^е|пир' л'і|гаву с|пати ис кур'ми / бо нич ни^е би^е|руву].

‘дуже скоро на світанку’ – ис кур'ми [вставати] – (В. Рак., М. Рак., Заб.). С к'огут'ом [уставати] (Гор.). [Ан'ц'а усе устайе с к'огут'ом].

‘пізно вночі, під ранок’ – у пис'т'ї голо'сы (В. Рак., М. Рак., Зар.), у пис'т'ї голо'сы (Дунк., Чинад.). [с'а'тый т'а з'нає дес' хо'диў цілу н'ўч при'шоў ис' у пис'т'ї голо'сы].

По ўс'іх с'а'тых [прийти] – ‘запізно, наприкінці’ (М. Рак., Зар.). [У дакотрых л'уди ўже при'вычка прийти дис' по ўс'іх с'а'тых].

Из дн'а в дин' – ‘постійно, систематично, безперервно’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). З дн'а на дин' (Чинад.). [кит' 'хоче'ме ти^епир' / о'бы наш'і д'іти ўчили'с'а / та из дн'а в дин' майе'ме за 'ними никати / бо лиш у к'омп'юти'р'і сид'ат']. Пор.: День у день (крізь день, при дні). Щодоби, весь час // Постійно. З дня у день [СФУМ, с. 191].

Фразеосемантична група ‘завжди, назавжди’

Наўхти^ем'ішн'і дны (В. Рак., М. Рак., Заб.). [наўхти^ем'ішн'і дны памн'атаву с'в'ойу 'мамку]. Наўхтема лума (Чинад.). Пор.: наўхтема лума (сзакарп., частично гуц.) – ‘назавжди’ [Лавер АДД, с. 22]. Нахтема лума ‘назавжди’ [Лавер ДФ, с. 117]. Додамо, що в ‘Методичних порадах до програми збирання матеріалів народної фразеології’ в реєстрі фразем є і нахтема – назавжди [Лавер МП₁, с. 33]. Зрозуміло, це прислівник, і його не можна кваліфікувати як фразему.

На фурт (В. Рак., М. Рак., Заб.). [на фурт памн'атаву / йак им мал'оу сп'івала]. Пор.: на фурт (лем.) – ‘назавжди’ [Лавер АДД, с. 22]. Як бачимо, у боржавських говірках також зафіксована така фразема.

На в'іки в'ічн'і (Чинад.). Пор.: На віки вічні. [Лавер МП₂, с. 16]. На н:ишн'ій дин' ‘по сьогодні; до цього часу’ (В. Рак.). На н:ишн'ый дин'. На н:ишн'і [Гор.].

Фраземи – просторові характеристики, уживаються у значенні:

‘далеко, невідомо куди, невідомо де’: За в'ітром [п'ўти] (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [а'чий п'ўшла за в'ітром та т'ўл'ко ходит']. Пор.: піти за вітром, шутл. – піти за вітром + через в'ійкові гори, шутл. (бойк., бук.) – ‘далеко’ [Лавер АДД, с. 38]. С'в'іт за очі [п'ўти] (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [довели ўже н'а д'іти до того / што мушу ли^ешати д'ом'ўство и їти с'в'іт за очі]. Пор.: Світ за очі, зі сл. піти, побресті, побігти і т. ін. 1. Не вибираючи шляху, напряду, без певної мети і т. ін. 2. Невідомо куди; у безвість [СФУМ, с.

634]. У тмы (Іза). [де йсе нас везут у тмы]. ‘Високо’: на небо [ул'іпи^етис'а, ул'істи, л'іпитис'а, л'істи], [усадити] кого (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [ни мош о'дучити д'іт'вака, о'бы с'а ни л'іпиў на небо, бо найде с'о'б'і и 'мате'ри б'іды]; ‘хтозна-куди, невідомо куди’: у Мараморыш скло тоўк'ти ірон. (із наміром ухилитись від прямої відповіді на питання де йдеш?). (Доробр.). Пор. синонімічні утворення з такою ж семантикою на небо, у Пітросы (Іза).

Фраземи, що характеризують інтенсивність і наслідок дії

Фразеосемантична група ‘швидко, миттєво’

Йін:а нога там / друга туй (В. Рак., М. Рак., Заб.). Йе^н:а нога туй, друга там (Зар., Дунк., Чинад.). Йе^н:а лаба туй, друга там (Довге). [жену т'а ў боўт за х'л'ібом / та йін:а нога там / а друга туй]. Пор.: Йедна нога тут, а друга там. Йедна лаба тут, а друга там [Лавер МП₂, с. 17]. Пор.: Одна нога тут, друга там. Уживається для вираження наказу, прохання або обіцянки дуже швидко сходити, збігати і т. ін. куди-небудь [СФУМ, с. 438].

Лиш гай зашум'іў за ким (В. Рак., М. Рак., Бер., Гор.). [коі загри'м'іло / та так ут'ік до 'хыж'і / што лиш за ним гаі зашум'іў]. Лим гай шумит' за ким (Зар.). Лем гай зашум'іў за ким (Гор., Чинад.). [Была то не'д'іла / йак во'лод'а при'шдоў п'йаний / та С'вета коли го ув'ід'іла / так т'іко'ў / шо лем гай зашум'іў]. Лиш с'а заку'рило за ким (Заб., Зар., Бер., Гор.). Лим с'а заку'рило за ким (Дунк.) Пор.: Аж гай гуде (шумить). Уживається для вираження підсилення якоїсь дії [СФУМ, с. 145].

Нога ногу ни доган'ат' (В. Рак., М. Рак., Заб.). [кой ув'ід'іў д'ідо / што мы іме його чиришн'і / так за нами т'ікаў / што нога н'огу ни доган'ала].

П'от кл'іпа 'ока (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад., Бер., Гор.). [п'от кл'іпа 'ока ис сто'ла вс'о 'было по'йіде'но // мус'іли 'наскоро до'нош'овати шчи шт'о'с' / бо л'уди 'были 'дуже го'ло'н:і]. П'от кл'іп (кл'іпом) 'ока (Дунк.). Пут кл'іпа 'вока (Гор.) [тот так скоро ўт'ік / пут кл'іпа 'вока не 'было го 'видко]. Пор.: іт'і пуд кл'іпа 'ока ‘швидко рухатися’ [Лавер ВФ, с. 82]. Пор. також: Пудкл'іпа око – ‘негайно, швидко’ [Лавер МП₁, с. 20]. Пудкл'іпа око – ‘зненацька’ [Лавер МП₁, с. 20]. Пудкл'іпа око – ‘обов'язково’ [Лавер МП₁, с. 20]. Під кл'іпа ока; пуд кл'іпа оком ‘швидко’ [Лавер МП₁, с. 30]. Пор.: Пут кл'іп 'ока – швидко, миттєво [ССк, с. 144]. Пор.: Як (рідше тільки) оком моргнути (мигнути, кліпнути і т. ін.). Дуже швидко, миттєво [СФУМ, с. 405].

Фразеосемантична група ‘довго, неквапливо, повільно’

За смир'т'оў [п'ўти], загнати кого (В. Рак., М. Рак., Заб., Чинад.). За смир'т'оў [пуйти] (Бер., Гор.). За смир'т'іў [п'ўти], загнати кого (Зар., Дунк., Чинад.). [с'о'го чо'ло'в'іка ни за чим ни мош г'нати, бо ўн ва'лоўше'н лиш за смир'т'оў п'ўти].

Пор.: Як за смертю, зі сл. збиратися. Дуже довго [СФУМ, с. 670]. Пўти у при'спон'оїе – 'надовго затриматися' (В. Рак, М. Рак.). Пўти у при'спон'у (Зар.). [бўз'уўно / у при'спон'оїе пўшоў, кит' го так доўго ни'їе]. Так ги на 'завтра (Довге). Нога поза 'ногу. Нога за ног'у (В. Рак., М. Рак.). Бес 'тыжн'а дин' – 'недовго' (М. Рак., Страб.).

Фразеосемантична група 'ступінь вияву ознаки і дії'

В обстежених говірках закарпатських сіл побутує велика кількість компаративних (порівняльних) фразем. Нашу увагу привернули лише деякі вузькокальні вирази. Ги пов'чан'ський дзв'ун – 'дуже голосно' (В. Рак.).

До 'нитки [змокнути] – 'вщент, повністю' (В. Рак., Зар.). Пор.: Змокнути до нитки. Змокнути до рубц'а – сильно змокнути [Лавер МП₂, с. 17]. До (останньої) нитки. зі сл. пром'окнути; м'окрий, пром'оклий і т. ін. Наскрізь, повністю, зовсім [СФУМ, с. 434–435]. Йак из-п'од зимл'і – 'тихо' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [далека дорога так 'умотала ч'ол'в'іка / што ўўн говориў йак из п'од зимл'і]. Пор.: Як (мов, на'че і т. ін.) з-п'ід землі. 1. Зі сл. з'явитися, вигулькнути і т.ін. Раптово, несподівано. 2. Зі сл. голос. Дуже глухий, далекий [СФУМ, с. 262]. Уд а до йа – 'від початку й до кінця' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [їе ў нас у сил'і така жо'на / йа'ка вс'о 'хоче з'нати уд а до йа]. Пор.: Від а до я (до зе). Від початку до кінця; все [СФУМ, с. 19]. До ко'п'ійки – 'повністю' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад.). [о'тиц' 'ули'чи'ў | сынови ў'с'о до ко'п'ійки / а т'ому шчи й так 'было 'мало // хо'т'їў 'бўлше]. До куп'іки [ул'ічити] (Гор.). [Вўн такий жыд / шо вс'о ти до куп'іки 'улічит']. Пор.: До ко'п'ійки (коп'ієчки). Повністю, все, нічого не залишаючи (про гроші) [СФУМ, с. 307]. Догде 'лабы – 'без винятку' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк.). Дагде 'лабы (Чинад.). [ід'іт' ми з о'чи догде 'лабы / бо ни' 'х'дчу вас ни' 'йи'ного в'ід'іти]. Пор.: до лабы 'все' [Лавер ДФ, с. 123]. Пор.: Догде лабы діти – всім. Догде лабы вигнати. Догде лабы повмирати. Догде лабы повбивати – усіх [Лавер МП₂, с. 17]. На шир'оку 'ногу [жити, матися] – 'заможно, розкішно' (В. Рак., Зар., Гор., Чинад.). [Васил' 'добре зарабл'а'є у м'оск'в'і а жо'на му жи'єве на шир'оку 'ногу]. Раз-два – 'негайно' (В. Рак., М. Рак., Зар., Гор., Дунк., Чинад.). [ану йд'іт' спати 'нарас айбо раз-два].

Ни ў чис'т' ни ў славу – 'безглуздо, безрезультатно, безславно' (Дунк., В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). Ни во славу (Іза). Ни' ў'зат ни' ў'перет – 'ніяк, безуспішно, на одному місці' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). Як синонімічні уживаються фраземи ни в м'іх ни в 'тайстру – 'мало, незначно, несуттєво, нікуди не годиться' (Зар., Дунк., Чинад.). [т'ўл'ко с'те 'мало бакла'жан'ўў нар'вали / ни ў м'іх ни ў 'тайстру]. Ни туды ни с'уды (В. Рак., Зар., Дунк., Гор.). Ни туд а ни с'уд а (Чинад.).

На нич [зый'ти, пўти] – 'безславно, марно закінчитися' (В. Рак., М. Рак., Дунк., Чинад.). На нич [ис'терти] – повністю знищити, зруйнувати' (Зар.). Пор.: изый'ти на н'іч – зійти нінащо [ССк, с. 190]. Зый'ти на фуч – т.с., що зый'ти на нич. Пор.: изый'ти на фуч – те саме, що изый'ти на н'іч [ССк, с. 402]. На 'вітер [пўти]. На 'божойе [пўти] (В. Рак.). За 'в'ітром [пуйти] (Бер., Гор.) – 'даремно, марно, втрачено'. Пор.: Пішло на вітер. Пішло на божойе. Пішло на нич – витратити гроші без будь-якої користі для себе [Лавер МП₂, с. 11; 17].

Фразеосемантична група 'невідомо де; невідомо куди'

Ни слуху ни 'духу (В. Рак., Чинад., Зар.). Ни слуху ни в'істи (В. Рак.). Пор.: Н'і слуху н'і духу. Н'і вісти духу – невідомо де, куди [Лавер МП₂, с. 17].

До галибы [іти, пўти]. На галибу [іти, пўти] (В. Рак.). [ідеш на галибу]. Пор.: Іти до галиби – невідомо куди [Лавер МП₂, с. 17]. На н'ев'ойу [іти, пўти] (В. Рак., М. Рак., Іза). [де на н'ев'ойу йдеш]. 'На н'е"в'ойу [іти, пўти]. Уживаються з виразною експресивністю. Пор.: вигук де ў галибы.

Фраземи, що характеризують повноту дії, стану

Фразеосемантична група 'багато, дуже багато'

Вўц':ўў йак ку'ц':ўў (В. Рак., М. Рак., Заб.). [п'раўду 'кажут' л'уди' / ош вўц':ўў йак ку'ц':ўў / а 'мати йи'н:а]. Йак листу и травы (В. Рак.). [с'ого 'р'оку гриб'уў у 'хашчи йак листу и травы]. Йак ни'с'і'яного 'маку (М. Рак., Чинад., Бер.). Йак зв'ізд на 'ниб'і (Заб., Зар., Дунк., Чинад., Бер.). Пор.: Як зір'ок на небі. Дуже багато, велика кількість [СФУМ, с. 265]. Он' кым'сит' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). [у 'наш'ўў р'іц'і т'ўл'ко 'рыбы розви'лос'а / он' кым'сит']. П'бўні ж'мин'і (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар.). Х'от' боўч гати (В. Рак., М. Рак., Заб.). [р'ўк ти'пир' т'ўл'ко ў'родило бул' х'от' б'бўч гати]. Пор.: Хоч гр'єб'лю (гати) гати. Дуже багато, велика кількість кого-, чого-небудь [СФУМ, с. 147]. 'Латориц'у гатити мош (Чинад.). Ги бы вода на'несла (Дунк., Чинад.). О'т 'Кыйева до 'Гыйева (В. Рак.). Пор.: Од Кий'ова до Гай'ова. Од Кій'ова до Гай'ова – далека відстань [Лавер МП₂, с. 33].

До шийі [мати] (Зар.). 'Поверх г'ол'овы [мати] (В. Рак., Чинад.). [дай му 'покуў 'має б'іды 'поверх г'ол'овы]. Йе доста кому (В. Рак., Зар., Дунк., Іза, Чинад.). [Йе му доста]. 'Повн'і 'зубы [мати] (Іза). [Майе 'повн'і 'зубы] – про проблеми, неприємності, труднощі, випробування тощо.

Фразеосемантична група 'мало, небагато, трохи'

Йак 'чорного за 'нўх'ом (В. Рак., М. Рак., Дунк.). Ги 'чорного за 'нўх'ом (Зар.). Ги 'чорного за 'н'ох'ом (Чинад.). [ни'їе в 'н'ого и т'ўл'ко 'чести йак 'чорного за 'н'ўх'ом]. Раз у рот (Дунк., В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). Два раз у рот (Дунк., Чи-

над, В. Рак., М. Рак.). [Не^н мусиш ус^о істи ле^м хѳт^р раз у рот ѳз^лми]. [вѳла два раз у рот та й пѳб^лігла на автѳбус]. Пор.: **раз у рот** – один ковток [ССк, с. 324].

Фраземи, які характеризують якість дії, стану

Ги ў чорта у дв'ўрци – 'погано' (Довге). **Гаром понатройе** – 'будь-як, абияк' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). [ў мене дв'і дѳн^лкы / аїбо так'і ги бы ни ѳд йи^н:ой мате^ри / старша робит^р ўс^о до прикладу / а молотша гаром понатройе]. Пор.: *гаром понатрое* "будь-як говорити (робити)" [Лавер Інт., с. 204–205]. Пор.: **гаром понатройе** – неякісно, нашвидкуруч, як-небудь [ССк, с. 45].

'Як належить; як слід' – **До р'аду** (В. Рак., М. Рак., Зар.). **До пор'атку** (Заб.). **До шору** (Дунк.). [тоўсто нам треба л'уди думати кої будеме ўби^рати при'зидента обис^ме с'а ни^е ўпчало^вали ўже ни^е йи^еден наміниў нам торы й долы а ни^е зробиў до^раду ниц].

З ни^солеными бога^чами – 'будь-як, ялось' (В. Рак.). [йа ўже дѳбуду до п'індзійи з ни^ссолеными бога^чами].

И бѳгу вѳсе^ло, *ірон.* – 'несподівано, нестандартно, непередбачувано' (Дунк.). [так ис^р доладила што и бѳгу вѳсе^ло].

Назубок [знати] – 'напам'ять' (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Чинад., Бер., Гор.). [Уже м з^нала назубок, кўл^ко кот^ра ко^рова даїе моло^ка]. Пор.: **На зубѳк**, зі сл. вивчити, знати *і т. ін.* Дуже добре, ґрунтовно [СФУМ, с. 274].

Фразеосемантична група 'ледве, ненадійно'

На смѳл'ах [де^ржати^са] – (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк.). [ѳта л'устра в спални **де^ржи^са на смѳл'ах** // с^коро упаде кѳмус^р на гѳлѳву]. **На доброму слѳві [де^ржати^са]** (В. Рак., М. Рак.). **На чесному слѳві [де^ржати^са]** (В. Рак., М. Рак., Зар., Чинад.). [ис^а картина висит^р на **чесному слѳві**]. Пор.: **Тримати^ся (де^ржати^ся) на соломі нці (на павутініці)**. Перебувати в заґрозливому, безнадійному становищі; бути близьким до загибелі [СФУМ, с. 723].

Фразеосемантична група 'чисто, охайно'

Ги в шкатул'ці (В. Рак., Заб., Дунк.). [у газ^дын'і вс^о маїе быти так ги в шкатул'ці]. **Йак у зир'кал'і** (Дунк.). **Йак у св'ітліци**. **Ги в кор'газ'і** (Дунк.). **Йак у па^тиц'і** (Гор.). **Ги у па^тиц'і** (Довге). **Йак у погар'і** (Дунк.). **Йак у погарчику** (М. Рак.). З іншим значенням уживається ця фразема у говірці села Заріччя: **йак у погарчику** – 'заможнo, багатo'. У селі поширена приказка *скрайчику у золотому погарчику*. Мешканці села Заріччя зводять нові розкішні будинки на околиці села (скрайчику). Звідси і приказка. Пор.: **у зѳлѳтѳму погарчикові жити** – 'заможнo, у достатку' (Довге).

Муха с'а гон:а рошчах^нути^е (В. Рак., М. Рак., Заб., Дунк.). **Муха бы с'а рѳшчахнула** (Зар.). **Так шчо вош рошчахне^са** (Довге). [ренде^ншно харит^р мойа ни^вістка ў хыжи //

коли не^н заїду / так ў нийі што **муха с'а гон:а рошчах^нути^е**].

Фразеосемантична група 'точно, пунктуально'

Ги к'нишка пише (В. Рак., Дунк., Чинад.). **Йак годинка** (Дунк.). **Йак у па^тиц'і** (Дунк.). **Йак у па^тиц'і** (В. Рак., М. Рак., Заб.). [вы ниц ни утайили / ўс^о с^те доклали^е ме^ні **йак у па^тиц'і**]. Пор.: Як в аптеці. *жарт.* Дуже точно [СФУМ, с. 20]. У говірці с. Довге вислів **ги ў па^тиц'і** вживається у значенні 'чисто'.

Фразеосемантична група 'будь-як, неакуратно, неохайно, хаотично'

Галым-балым (Іза). Див. також **Гаром понатройе**.

Ги бы вода на^несла (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк.). [так ис^р поскладала цур'а ги бы вода на^несла]. **Га^ды с'а вержут^р** (Чинад.). [с^коро у с'ўў кучи **га^ды с'а вержут^р**]. **Лиш га^да ни^ейе** (Іза). **Чорт бы нѳгу (лабу) зло^миў** (В. Рак., М. Рак., Дунк., Зар., Чинад.).

Йак чорт на дирын'кы (Довге). [убраўс'а **йак чорт на дирын'кы**].

Кур'ом на с'м'іх – 'абияк' (В. Рак., М. Рак., Заб., Дунк., Зар., Чинад.). [приче^ссаўс'а ги **кур'ом на с'м'іх**]. Пор.: **Кўрям (кўрці, людям) на сміх**. Щѳб викликати ґлузування // Для ґлузування [СФУМ, с. 670].

Фразеосемантична група 'затишно, безтурботно'

Йак у Бога за па^зухѳ (В. Рак., М. Рак., Заб., Дунк., Зар., Чинад., Бер., Гор.). [ли^ешила^са си^рўткоў жила дуже т'ашко ни^еколи ни^е з^нала за добройе ти^епир^р ѳд:алас'а и жи^еве **йак у бога за па^зухѳ**]. Ця фразема може вживатися з варіацією компонентів: замість *Бог* виступають синоніми *Господь, Ісус Христос*: **Йак у Христа за па^зухѳ** (Дунк., Чинад.).

Фраземи на позначення способу дії:

За милу душу – 'з радістю, охоче' (Дунк., Чинад.). [ус^о п'лат'а што ў н'а йе лишу ти **за милу душу**]. У говірках с. Заріччя, В.Раковець, М. Раковець ця фразема має інше, антонімічне значення: 'нізащо, у жодному разі'. [за **милу** бы **душу** не даў май дешев^о / та^кый ску^пий].

На д'аку [зробити, учинити, говорити, казати] – 'приємно, догідливо, на догоду' (В. Рак., М. Рак., Дунк., Зар., Чинад.). Пор.: *учинити д'аку* кому, *учинити на д'аку* кому – 'сповнити бажання чие' [Лавер ДФ, с. 117]. На д'аку зробити кому. На д'аку учинити кому – задовольнити бажання [Лавер МП₂, с. 16]. Пор.: **зробити на в^даку** – виконати чие-небудь бажання, прохання [ССк, с. 36]. **Не на д'аку [зробити, учинити]** (М. Рак.). **Не на в^даку [зробити, учинити]** – 'не на догоду' (В. Рак., М. Рак.).

На ѳоко – 'приблизно, наближено, неточно' (В.Рак., М. Рак., Дунк., Зар., Гор., Чинад., Бер., Гор.). [типир^р на горо^дах ўс^о са^дат за шпаргоў а даўно м'ір'али на **ѳоко** і тоже шоры 'були' руні]. [Йа коли кексы п'ічу / ни^гда не м'ір'аву / йа так

на ¹око]. Пор.: Давати на око – приблизно [Лавер МП₂, с. 18]. Пор.: **На око.** *перев. зі сл.* визначати, прикидати, рахувати і т. ін. Без точного підрахунку, обчислення, вимірювання іт. ін; приблизно [СФУМ, с. 463].

На р¹озум – ‘зрозуміло, ясно’ (В.Рак., М.Рак., Дунк., Зар., Чинад.). [бо йа ти шчи ко¹ли ка¹зала на р¹озум п¹ути до майстра а не са¹мо¹му ба¹брати]. Пор.: **на р¹озум** – ясно, по поправді [ССк, с. 320].

На с¹кору руку – ‘нашвидкуруч, поспіхом’ (В.Рак., М.Рак., Зар., Чинад.). [до¹к¹ут’ д¹іти по¹у¹ста¹вали спе¹к¹лам ко¹лач на с¹кору руку]. Пор.: на скору руку [Лавер МП₁, с. 30].

На см¹іх [учи¹нити, зроби¹ти, гово¹рити, ка¹зати] (В.Рак., М.Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). Пор.: **у¹з¹ати на¹п¹см¹іх** – насміятися над ким-небудь [ССк, с. 192].

На збыт [гово¹рити, ка¹зати] – ‘на глум, на жарт’ (Зар., Білки). ‘Навпаки, не так, як інші, всупереч кому, чому, глузливо’: **Нарубы** [гово¹рити] (В.Рак., М.Рак., Заб., Зар., Дунк.). **Нарубы** [гово¹рити] (Чинад.). **На¹к¹ур** [гово¹рити, учини¹ти] (Зар., Дунк.). **На** ¹уверткы [гово¹рити] (Чинад.). [йак мош быти с та¹кими л¹уд¹ми / ко¹ли ты йім ка¹же¹ш йе¹н:о / а ўни то¹б¹і д¹руго¹йе / **нарубы**].

Рас п¹л¹унути – ‘легко, невимушено, без особливих зусиль’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Дунк., Зар., Чинад.). [за йа¹ку бы с¹а р¹о¹б¹оту ни¹ й¹ми¹ / ў то йо¹му рас п¹л¹унути]. Пор.: **Як (раз) плюнути**. Дуже просто, легко, швидко [СФУМ, с. 521].

Фраземи, які характеризують поведінку і стан людини

Бе¹с:ебе – ‘неврівноважено’ (В.Рак., М.Рак., Зар.). **Йак не ў с¹о¹б¹і** (Чинад.). [ці¹лий дин¹ гу¹л¹укат’ бе¹с:ебе]. Пор.: **бе¹с:ебе** – ненормальний; божевільний [ССк, с. 328].

Ги по йайц¹о¹х [хо¹дити] – 1. ‘повільно, обережно’ (В.Рак., М.Рак., Заб.). 1. [рушайс¹а / сыне / ни хо¹ди ги по йайц¹о¹х]. 2. ‘гордо, пихато’ [Ус¹о си¹ло з¹нало / ош су¹с¹іц¹ка Ан:очка хо¹дит’ дуже напаран:о / ги по йайц¹о¹х]. **Ги ми¹жи йайиц¹ми** [хо¹дити] (Зар.). [коли на до¹рішку ис к¹рошкы упаде дошч / та треба по н¹ўў хо¹дити ги ми¹жи йайиц¹ми / бо дуже х¹овс¹ка].

Йак пес из Де¹бре¹цена [вер¹нутися] – ‘безрезультатно, безуспішно, ні з чим’ (В.Рак., Дунк.). [ци м¹ного уходиў / вернуўс¹а **йак пес из Де¹бре¹цена**]. **С по¹р¹ожн¹ыми** (пустыми) **руками** [п¹ути] (В.Рак.). **Ни с чим** [п¹ути] (Дунк.). Пор.: Піти без буд¹ здоров – без нічого піти [Лавер МП₂, с. 18].

Йак пчо¹ла у в¹ўчко [тра¹фити] – ‘влучно, дотепно, доречно’ (про мовлення) (Дунк.). [е¹ге йак мар¹а ра¹дич:ина ўпо¹в¹іла оле¹н¹і / **йак пчо¹ла у в¹ўчко гра¹фила**].

Ко¹лач за ко¹лач, ірон. – ‘зуб за зуб, як помста’ (Дунк., Зар.). [но не¹бого ты ме¹н¹і учи¹нила ти¹пир’ йа то¹б¹і / **ко¹лач за ко¹лач**].

Ко¹му што мило – ‘кожному мило своє’ (В.Рак.).

Но¹га ў н¹огу – ‘разом, одностайно’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Зар.). [о¹бы шчас¹ливо про¹жити жит¹:а / чо¹ло¹в¹ік из жо¹ноў ўсе ма¹вут’ и¹ти но¹га ў н¹огу]. Пор.: **[Но¹га] в н¹огу**. 1. Одночасно, в такт з іншими. 2. З ким-чим, перен. Нарівні з ким-небудь, злагоджено в діях та поглядах, відповідно до чогось [СФУМ, с. 437].

Ни¹ вс¹і ниткы ў бирд¹і – ‘не так, як належить (про внутрішній стан людини)’ (Дунк.). [ой н¹бого видаў у тебе н:ис¹ не¹ вс¹і ниткы ў бирд¹і]. У боржавських говірках ця фразема не вживається у жодному з тих значень, які наводяться у працях В.Лавера. Пор.: не вс¹і нитки в берді – про розумово обмежену людину; про людину з психічними вадами [Лавер МП₁, с. 16]. Пор. також у мараморських говірках: **не¹ вс¹і ниткы в бирд¹і** – нездорово, погано [ССк, с. 22].

С¹л¹ід у с¹л¹ід (В.Рак., М.Рак., Заб., Чинад.). **Йак пут х¹во¹ст¹а** [Бер.] – ‘слідом’. [с¹л¹ід у с¹л¹ід за мноў ус¹і п¹шли на дараба / бо¹йац¹:а / ош буде лиш у мене ўс¹о ў по¹ратку]. Пор.: **Іт¹і / піт¹і слідом за ким (по слідах чийх)**. Діяти, робити щонебудь так, як хтось інший, наслідувати когонебудь [СФУМ, с. 280].

Феле ма¹д¹ар феле тоўт – ‘незрозуміло’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Дунк.). [к¹ўл¹ко рас го шт¹о¹с¹ ни за¹з¹ва¹даву а ўўн ўсе феле ма¹д¹ар феле тоўт]. Пор.: *феле ма¹д¹ар феле товт* (жарт., сзакарп.). “говорити незрозуміло” – угор. діал. *féle mágyar / féle toth* [Лавер ДБ, с. 38]; феле ма¹д¹ор / феле товт, шу¹тл. – “говорить непонятно” [Лавер АДД, с. 41].

Х¹от¹ кам¹ін¹ом у г¹о¹л¹ову х¹от¹ г¹о¹л¹ов¹ў у кам¹ін¹ – ‘однаково, марно’ (В.Рак., М.Рак., Заб., Дунк.). [ки¹т¹ л¹уди ни будут¹ чу¹ти йи¹ден д¹ругого / то то¹гды х¹от¹ кам¹ін¹ом у г¹о¹л¹ову х¹от¹ г¹о¹л¹ов¹ў у кам¹ін¹]. **Х¹от¹ г¹о¹л¹ов¹ў у стоўпа, х¹от¹ ст¹оўпом у г¹о¹л¹ову** [Гор., Чинад.] [л¹убу не пой¹ме і с¹атый Петро / йіў йа¹н:о гово¹риш / а она ўсе с¹во¹йе / та х¹от¹ г¹о¹л¹ов¹ў у стоўпа / х¹от¹ ст¹оўпом у г¹о¹л¹ову].

Фразеосемантична група ‘без причини, раптово, зненацька’

Без бут¹те бо¹га (В.Рак., Дунк.). **Без бут¹те до¹р¹ов¹і** (Чинад.). **Ни¹ с¹іло ни¹ ў п¹ало** (В.Рак., М.Рак.). [и¹с¹а жо¹на ўсе ўпо¹віс¹т¹ та¹ко¹йе што ни¹ с¹іло ни¹ ў п¹ало]. **Ни¹ с¹іло ни¹ ўс¹тало** (Заб.). **Ни¹ с¹:ого ни¹ с¹того** (В.Рак., Чинад.). [петрик по¹д¹ыйшоў до ми¹колкы и ни¹ с¹:ого ни¹ с¹того ко¹пнуў ¹го по н¹д¹з¹і]. Пор.: **Ні з то¹го ні з с¹ьго**. Без будь-якої причини, без жодного приводу; несподівано, раптово, зненацька [СФУМ, с. 715].

Фразеосемантична група ‘стосунки між людьми’

Душа в душу [жи¹ти] – ‘у злагоді, мирно, дружно’ (В.Рак., М.Рак. Зар., Чинад.). Пор.: душа в душу 1) жити в злагоді; 2) бути в добрих стосунках [Лавер МП₁, с. 12]. Пор.: **душ¹а в д¹ушу, зі сл.** жити. Дружно, у злагоді [СФУМ, с. 225].

Йак *пес* из *мачкѡў* [*жити*] – ‘вороже, сварливо, недружно’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Дунк., Чинад.). [ѡтко¹ли Иван Мига¹л’а Пе¹трово¹го ѡз’а¹ў мѡйу Ан¹ѡчку / утѡ:г¹ды мы ни^е май^еме ми¹ру ѡх¹жи // жи¹ве¹ме йак *пес* из *мачкѡў*]. **Йак** *пес* **ис куткоў** [Бер., Гор.]. Пор.: **Як** (*мов, нѡби і т. ін.*) **кѡт** (*кѡшка*) з *собѡкою*, *зі сл.* жити. Без злагоди, постійно ворогуючи, сварячись і т. ін. [СФУМ, с. 298].

На в’іру [*брати, взяти, попросити, давати*] – ‘у борг’ (В. Рак., М. Рак., Заб., Зар., Бер., Гор., Дунк., Чинад.). **На бѡрѡду** [*брати, взяти, попросити, давати*] (Бер., Гор.). [*ѡз’ала на в’іру зерна / бо кури нѡчим гѡдѡвати/ а платн’у шчи ни дали*]. Пор.: *брати на в’іру*, карп. – ‘братъ в кредит’ [Лавер АДД, с. 14]. Давати на віру – давати в борг [Лавер МП₂, с. 18].

На йѡн:ѡў *дз’ам’і* – ‘разом, спѡльно, водночас’ (В. Рак., М. Рак.). [досу¹дилис’ме учи^енити дві свал’бы на йѡн:ѡў *дз’ам’і*]. Пор.: **на вднѡй** *дз’амі* – одним коштом (переважно в сполученні зі словом *свальба*) [ССк, с. 64].

По н’ѡму [*говорити*] – ‘на догѡду’ (В. Рак., Іза). [не сва¹жайс’а з дурн’ѡм а гѡвори по н’ѡму].

Слово поза слово – ‘слово за словом, репліка за реплікою’ (В. Рак., М. Рак., Зар., Дунк., Чинад.).

[до¹ѡго мо¹ѡча¹ў а дале *слово поза слово* та й дѡйш¹ло до с’вады]. Пор.: **Слово поза слово** – слово за словом [ССк, с. 335].

У фраземіці закарпатських говірок відображено оригінальний спосіб мислення, характерний побут, звичаї, історичний досвід мешканців села. Представленим у цій статті матеріалом далеко не вичерпується багата прислівникова фраземіка, яка разом із дієслівною становить, як відомо, найчисленнішу структурно-семантичну групу фразем.

Для прислівникової фраземіки обстежених говірок характерна лексична, фонетична, акцентуаційна і граматична варіантність, системні (синонімічні й антонімічні) відношення. Архаїзовані лексичні, фонетичні і граматичні форми засвідчують старожитність закарпатських говірок і активне функціонування у мовленні осіб незалежно від вікової категорії чи роду занять. Продуктивними виявилися адвербіалізовані прийменниково-іменникові форми. На часі – виявлення ще не зафіксованих явищ у діалектній фраземіці окремих населених пунктів, різноаспектне дослідження і лексикографічне впорядкування зібраного матеріалу, зрештою укладання фраземників говірок.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Бер.	с. Березово Хустського району
В. Рак.	с. Великий Раковець Іршавського району
Гор.	с. Горінчово Хустського району
Гор.	с. Горонда Мукачівського району
Доробр.	с. Доробратово Іршавського району
Дунк.	с. Дунковиця Іршавського району
Заб.	с. Заболотне Іршавського району
Зар.	с. Заріччя Іршавського району
М. Рак.	с. Малий Раковець Іршавського району
Страб.	с. Страбичово Мукачівського району
Чинад.	с. Чинадійово Мукачівського району

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ДЖЕРЕЛ

- Лавер АДД – Лавер В. І. Фраземіка українських діалектів Карпатського регіону. – Автореф. дис. ... докт. фил. наук. – К., 1992. – 50 с.
- Лавер ВНФ – Лавер В. І. Відображення в народній фразеології давньої матеріальної і духовної культури Українських Карпат // Тези доп. наук.-практ. конф. “Роль пам’яток етнографії та фольклору в комуністичному вихованні трудящих”. – Ужгород, 1985. – С. 97–98.
- Лавер ВФ – Лавер В. І. Взаємодія української діалектної і літературної фраземіки // Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови: Тези доп. Респ. конф. (Ужгород, листопад, 1989 р.). – Ужгород, 1989. – С. 81–82.
- Лавер ДБ – Лавер В. І. Дериваційна база фразем українських говорів Карпатського регіону // Acta Hungarica, 1995. – Ужгород, 1997. – С. 32–40.
- Лавер ДФ – Лавер В. І. Дослідження діалектної фразеології в лінгвогеографічному аспекті // Дослідження лексики і фразеології говорів Українських Карпат: Тематичний зб. – Ужгород, 1982. – С. 110–126.
- Лавер Інт. – Лавер В. І. Інтерпретація традиційних та іншомовних нашарувань в сфері фразеології українських говорів району Карпат // Лексика української мови у її зв’язках з слов’янськими і неслов’янськими мовами: Тези доп. – Ужгород, 1982. – С. 204–205.
- Лавер МП₁ – Лавер В. І. Методичні поради до програми збирання матеріалів народної фразеології. – Ч. І. – Ужгород, 1982.
- Лавер МП₂ – Лавер В. І. Методичні поради до програми збирання матеріалів народної фразеології. – Ч. II. – Ужгород, 1982.

- Лавер СФЗ – Лавер В. І. Спостереження над фразеологізмами в говорах Закарпаття // Культура та побут населення Українських Карпат. – Ужгород, 1972. – С. 129–131.
- Лавер ФГ – Лавер В. І. Фраземіка говорів Закарпаття у її зв'язках з іншими українськими говорами Карпатського регіону // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні: Матеріали наук.-практ. конф. (Ужгород, 5–6 травня 1992 року). – Ужгород, 1992. – С. 203–206.
- ССк – Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокириця Хустського району. – Ужгород: Ліра, 2008. – 480 с.
- СФУМ – Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 2008.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевзенко С.П. Актуальність вивчення української діалектної фразеології // Мовознавство. – 1974. – № 2. – С. 15–19.
2. Бігун М. Фраземіка у говірці села Великий Раковець Іршавського району Закарпатської області // Студії з філології та журналістики. – Вип. 2: Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. студ. та аспірантів “Актуальні проблеми філології та журналістики” (Ужгород, 10–11 квітня 2014 р.). – Ужгород: Вид-во ФОП Брежа А.Е., 2014. – С. 23–29.
3. Галас А. Спостереження над говірковою паремією і фраземікою // Сучасні проблеми мовознавства і літературознавства (Зб. наук. праць). – Вип. 12. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. До 100-річчя М.А.Грицака. – Ужгород, 2008. – С. 109–111.
4. Івченко А. Темпоральна фразеологія українських народних говорів: ономазіологічний аналіз семантичних рядів ‘ніколи’ і ‘дуже давно’ // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Зб. наук. праць). – Вип. 2. – Ужгород, 2000. – С. 114–122.
5. Кинів Л. Оказіональні фраземи у говірці села Заріччя Іршавського району Закарпатської області // Студії з філології та журналістики: зб. наук. праць. – Вип. 4. – Ужгород: Гражда, 2016. – С. 93–95.
6. Коваленко Н.Д. Вияв багатоплановості фразеологічної одиниці в діалектному тексті // Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст [тези доп. міжн. конф.] / За ред. П. Ю. Гриценка. – К.: КММ, 2014. – С. 244–248.
7. Міговк-Сніжник П. Причинки до словаря народного языка // Літературна неділя. – 1941. – Р. 1. – Ч. 1. – С. 55–56; Ч. 2. – С. 62–63.

Alla Halas

Adverbial phraseology in the Transcarpathian dialects

Summary. An attempt to introduce adverbial phraseology of Transcarpathian dialects (some localities) as a material for laying idiomatic dialect dictionaries and linguistic atlases of dialect idioms is offered in the article.

Key words: *Transcarpathian dialects, dialect phraseology, adverbial phraseology.*

Одержано 25.05.2016 р